

**ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК**

**„КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ**

ISSN 0025-1089

**МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК**

ГОДИНА LXXI      2020

СКОПЈЕ  
2020

Македонски јазик	ГОДИНА LXXI	стр. 1- 205	Скопје 2020
------------------	-------------	-------------	-------------

# МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

излегува еднаш годишно

## Редакција:

Снежана Велковска (одговорен уредник)  
Гоце Цветановски (заменик одговорен уредник)  
Катица Топлиска-Евроска (секретар)  
Елена Јованова-Грујовска  
Еленка Стоевска-Денчова  
Весна Миовска  
Наталија Андријевска  
Елена Верижникова (Русија)  
Милан Михаљевиќ (Хрватска)  
Вера Смоле (Словенија)  
Ана Цихнерска (Полска)  
Станислав Станковиќ (Србија)

## Уредувачки одбор:

Кирил Конески  
Коста Пеев  
Трајко Стаматоски  
Влоѓимјеж Пјанка (Полска)  
Рина Усикова (Русија)  
Виктор Фридман (САД)

## Адреса:

Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, п. фах 434

[www.imj.ukim.edu.mk](http://www.imj.ukim.edu.mk)

број на жиро-сметка

40100-788-1242



Република Северна Македонија

Министерство за култура

Финансирано од Министерството за култура на Република Македонија

## СОДРЖИНА

### ПОВОДИ

- Снежана Велковска  
ШТО НАПРАИВМЕ И ШЧО ТРЕБИТ ДА ПРАИМЕ  
ЗА ОДНАПРЕД 75 години македонска азбука и правопис .....7

### СТАТИИ

- Лидија Аризанковска, Македонка Додевска  
ДЕЛ ОД ЛЕКСИКАТА СО РАЗЛИЧЕН КОРЕН ВО МАКЕДОНСКИОТ  
И ВО СЛОВЕНЕЧКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК СПОРЕД  
СФЕРАТА НА УПОТРЕБА.....13
- Симона Груевска-Маџоска  
ОСТАТОЦИ ОД СОВЕТИЗМИТЕ ВО  
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК .....25
- Јасминка Делова-Силјанова  
ФРАЗЕМИ СО КОМПОНЕНТА ‘КОСА/ВЛАКНО’  
(МАКЕДОНСКО-ЧЕШКИ ПАРАЛЕЛИ) .....37
- Васил Дрвошанов  
ИМЕНУВАЊАТА НА *НАПЛАТОТ* ВО  
МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ .....45
- Марија Кусевска  
УЧТИВОСТА И ЈАЗИКОТ ВО ТЕЛЕВИЗИСКА ЕМИСИЈА.....55
- Виолета Николовска  
А КАМОЛИ... ИМПЛИЦИТНА НЕГАЦИЈА СО ГРАДАЦИЈА .....65
- Зоран Спасовски  
НОВ ПОГЛЕД ЗА НАСТАНОКОТ НА ОЈКОНИМОТ РАДОВИШ.....73
- Марија Стевковска, Маријана Клеменчич  
УПОТРЕБАТА НА ФРАЗЕОЛОШКИОТ ИЗРАЗ ‘СКРШИ НОГА’ ВО  
СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК КАКО ДИРЕКТЕН ПРЕВОД  
НА АНГЛИСКИОТ ИЗРАЗ ‘BREAK A LEG’ .....81
- Сара Чепишевска Витларова  
АРТИКУЛАЦИЈАТА НА ГЛАСОВИТЕ *С, З, Ц* И *S* КАЈ ТУРЦИ  
ШТО ГО УЧАТ МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК .....91
- ### РЕАКЦИИ
- Реакција на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“.....103  
Реакција на Советот за македонски јазик.....113
- Љупчо Коцарев  
Поздравна реч-7 јули 2020 МАНУ .....115
- Катица Ќулавкова  
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – КОНТИНУИТЕТ ВО  
ВРЕМЕ И ПРОСТОР.....119
- Снежана Велковска  
ПОГЛЕДИ ЗА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....123

Димитар Пандев	
ПРИГОДНА РЕЧ ПО ПОВОД ВТОРОТО ИЗДАНИЕ НА „МАКЕДОНСКА ХРЕСТОМАТИЈА“, МАНУ 2020 .....	131
Марјан Марковиќ	
ЛИНГВИСТИЧКИ АТЛАС НА МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ (СПОРЕД МАТЕРИЈАЛИТЕ НА ОЛА) .....	135

## ПРИКАЗИ

Елена Јованова-Грујовска	
МОЈОТ НАЈНОВ ЧАС ПО ИСТОРИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ИЛИ ОСВРТ КОН КНИГАТА „КАКО ДА СЕ НАЦРТА РАЗГОВОРОТ“ од Свето Стаменов и Људмил Спасов (Пагома прес, Скопје 2019) .....	139
Веселинка Лаброска	
Весна Миовска, ТОПОНИМИЈАТА ВО КРИВОПАЛАНЕЧКО Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 2020 Посебни изданија кн. 87, 266 стр. (Финансирано од Градскиот музеј и од Општината во Крива Паланка) .....	143
Веселинка Лаброска	
Снежана Петрова-Џамбазова, РЕКЛАМАТА КАКО ТЕКСТ (со посебен осврт на јазичните особености на телевизиската реклама), Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Посебни изданија, бр. 86, Скопје, 2019, 187 стр. ....	149
Веселинка Лаброска	
Марјан Марковиќ, Зузана Тополињска, МАКЕДОНСКИ ~ ПОЛСКИ СЕМАНТИЧКА ДЕРИВАЦИЈА НА ОДБРАНИ ПРАСЛОВЕНСКИ КОРЕНИ Скопје: МАНУ, 2019, 177 стр. ....	153
Дијана Петровска	
УПАД ВО МАКЕДОНСКАТА ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈА Воислав И. Илиќ, БИТОЛСКИОТ ГОВОР (приредувач и јаз. Редактор Васил Дрвошанов) Скопје: Бата прес милениум 2020, 258 стр. ....	161
Снежана Веновска-Антевска	
Елена Јованова-Грујовска	
Антологија на македонската лингвистика (Иван Глигоровски, Македонски лингвисти, I и II дел, Скопје 2019) ...	167
Веселинка Лаброска	
ВАСИЛ ДРВОШАНОВ, ЈАЗИЧЕН МОЗАИК Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Посебни изданија, 88, Книгоиздателство „Бата Прес Милениум“ Скопје, 2020, 237 стр. ....	169
Елена Јованова-Грујовска	
ФОЛКЛОР – ТРАДИЦИЈА – ЈАЗИК (Зборник на трудови од меѓународниот научен собир во рамките на манифестацијата „Денови на Благоја Корубин“ одржана на 17 и 18 мај 2018 година) .....	173

Надежда Јовић

ЗБОРНИК РАДОВА СА НАУЧНОГ СКУПА

„ОПСЦЕНА И ДРУГА КОЛОКВИЈАЛНА ЛЕКSIKA

У СРПСКОМ И МАКЕДОНСКОМ ЈЕЗИКУ”

(Ниш: Филозофски факултет, 2019, стр. 463) .....177

Гоце Цветановски

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ ОД НАУЧНИОТ СОБИР

„ОПСЦЕНА И ДРУГА КОЛОКВИЈАЛНА ЛЕКSIKA У

СРПСКОМ И МАКЕДОНСКОМ ЈЕЗИКУ“ / ОПСЦЕНА И

ДРУГА КОЛОКВИЈАЛНА ЛЕКSIKA ВО

СРПСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК“

(Филозофски факултет, Ниш, 2019, стр. 463) .....183

## ХРОНИКИ

Борче Арсов

ЛШ ЛЕТНА ШКОЛА (17 – 28 АВГУСТ 2020 Г.) НА

МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,

ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА.....187

Гоце Цветановски

XLVII МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА НА

МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,

ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА (4 септември 2020, Охрид) .....191

Катица Топлиска-Евроска

ДВАЕСЕТ И ЧЕТВРТИ „ДЕНОВИ НА БЛАГОЈА КОРУБИН“

Меѓународен научен собир:

ЈАЗИКОТ ВО УМЕТНИЧКАТА ЛИТЕРАТУРА.....197

Борче Арсов

ОТВОРЕНИ ДЕНОВИ НА ИНСТИТУТОТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

(19 – 22 октомври 2020 г.)

МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА „МАКЕДОНСКИОТ

ЈАЗИК – ИЗВОР НА НАУЧНИ ИСТРАЖУВАЊА

(ДОМА И НАДВОР)“ (20 – 21 октомври 2020 г.) .....199

Марија Кусевска<sup>1</sup>

## УЧТИВОСТА И ЈАЗИКОТ ВО ТЕЛЕВИЗИСКА ЕМИСИЈА

**Апстракт:** Целта на оваа статија е да ја илустрира употребата на јазикот за определени комуникациски цели. Во неа е направена анализа на една телевизиска емисија. Рамката за анализа ги опфаќа јазичното приспособување и две теории за учтивост, теоријата за лицето на Браун и Левинсон и општествениот модел на учтивост на Ватс. Анализата на јазичните средства кои ги користи водителот зависат од соговорникот и неговото прифаќање или неприфаќање на стилот на говорителот. Со тоа учтивоста се прикажува како динамична категорија која подлежи на постојана евалуација и адаптација. Таа исто така покажа дека во македонскиот јазик преовладува позитивна учтивост, што се гледа од тенденцијата на водителот за поврзување со публиката преку намалување на растојанието, употребата на деминутивни имиња, користење на интерперсонални дискурсни маркери и сл.

**Клучни зборови:** јазично приспособување, лице, учтивост, растојание, општествен модел

### 1 Вовед

Предмет на овој труд е употребата на јазикот за постигнување определена комуникациска цел во определена ситуација. Ситуацискиот контекст е ТВ емисија наменета за млади луѓе. Ние го следиме зборувањето на водителот на емисијата и го анализираме јазикот што го користи со цел да откриеме која е мотивацијата за користењето на посебните јазични средства. Рамката на истражувањето ја формираме врз основа на јазичното приспособување и две теории за учтивост, теоријата на Браун и Левинсон (Brown & Levinson 1987) и теоријата на Ватс (Watts, 2003).

#### 1.1 Јазично приспособување

Во оваа статија ќе се осврнеме на јазикот како на средство за обележување на поврзаност со одредена група и како на средство преку кое се гради поддршка и соработка. Преку јазикот се открива кон која или кои групи лицето припаѓа: класна, родова, етничка или некој друг вид на групна припадност како припадност по занимање, политичка припадност, вероисповед и сл. При зборувањето, индивидуата ги открива оние карактеристики кои се важни за неа, но и оние карактеристики кои се однесуваат на групата.

Ситуацијата го определува и стилот на зборување. Многу често ова се однесува на степенот на формалност. Стилот може да биде крут, формален, службен, неформален или интимен (Edwards 2009: 29). Во зависност од ситуацијата, можеме да кажеме *Ќе може ли да ми го ѝозјмиѝе ѝенкалоѝо?*,

<sup>1</sup> Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Филолошки факултет, marija.kusevska@ugd.edu.mk

*Имајте ли ѝенкало?* или *Дај ми ѝенкало*. Неформалниот стил го користиме со членовите на групата на која ѝ припаѓаме, особено со пријатели. Во поформалните стилови објасненијата се важни, но во интимните размени на информации тие се помалку важни бидејќи голем дел од значењата се подразбираат. Сленгот е исто така многу важен. Во него се опфатени оние посебни зборови кои ги користат припадниците на групата. Луѓето често го менуваат стилот и се префрлаат од еден на друг стил, во зависност од соговорникот.

Контекстот влијае врз изборот на јазичните средства, но и јазичните средства влијаат врз ситуацијата. Користиме посебни јазични средства ако сакаме да ставиме посебен печат на конверзацијата, ако сакаме да им се приближиме на соговорниците и да го намалиме растојанието или, пак, ако сакаме да се оддалечиме од нив и да го зголемиме растојанието. Токму оваа карактеристика ја забележавме кај водителот на емисијата.

Зборувањето може да го приспособуваме заради различни причини. Но промената може да доведе и до извесни нарушувања на штета на говорителот. Истражувањата покажуваат дека приспособувањето се случува кога постои веројатност дека говорителот ќе има некаква корист од тоа. Тоа значи дека говорителот ќе примени приспособување преку употребата на одредени јазични средства кога сака да го модификува своето лице за да биде поприфатливо за слушателот (Edwards, 2009: 31).

Едвардс наведува уште три точки значајни за приспособување на говорот:

- Приспособувањето може да биде отворено или прикриено. Говорителот може да не е свесен за своето приспособување.
- Мотивацијата за прифаќање или одобрување не мора да биде единствена причина за приспособувањето. Причината може да биде и приближување и оддалечување.
- Приспособувањето за приближување не го дава секогаш саканиот ефект. За да му се приближиме на некој Французин, на пример, може да се обидеме да зборуваме француски, а потоа да се покаже дека не го зборуваме тој јазик добро па да се посрамиме.

## 1.2 Теорија на учтивост заснована на лицето

Учтивноста е еден од најважните сегменти во секојдневната комуникација. Таа претставува одржување и засилување на хармонијата во општеството преку позитивни евалуации и преку дејствија кои се прифатливи, очекувани или посакувани. Постојат неколку теории за учтивноста. Во овој труд ќе се задржиме на теоријата на Браун и Левинсон (Brown & Levinson 1987) и теоријата на Ватс (Watts 2003).

Централен концепт во теоријата на Браун и Левинсон е општествениот концепт *лице*: тоа е слика што говорителот сака да ја изгради за себе пред јавноста. Браун и Левинсон го позајмиле овој термин од Гофман (Goffman 1967), кој лицето го сфаќа како позитивна општествена вредност што индивидуата ја стекнала за време на определен контакт.

Лицето има две потреби кои треба постојано да се балансираат: од една страна лицето сака да биде прифатено и сакано од другите, а од друга сака да биде независно и слободно од наметнувањето на другите. Тие два аспекта на лицето се познати како *позитивно* и *негативно лице*, од кои првото се пројавува преку блискост и фамилијарност со соговорникот, а второто преку независно однесување и дистанцирање на говорителот. Термините *позитивно* и *негативно* немаат евалуативна функција на лошо или добро, туку означуваат дека се спротивни страни на човековото однесување. Меѓу лицето и учтивоста има корелација: позитивното лице, во склад со желбата за блискост и прифатеност, употребува јазични стратегии карактеристични за *позитивна учтивост*, а негативното лице, водено од желба за независност и индивидуалност, користи стратегии за *негативна учтивост*. Стратегиите за позитивна учтивост воспоставуваат блискост и топлина со соговорникот преку истакнување на пријателство и заедништво. Најчесто тоа се манифестира со фамилијарен тон, директен јазик, инклузивност, употреба на шеги, неформална лексика, пријателски па дури срдечен однос (*Добар ли си?, Што ми правии?*) и оддавање признание на соговорникот (*Во право беше, Ти си гениј*).

При изразување на негативната учтивост, говорителот, кој сака да одбегне наметнување, бира стратегии со кои ја потенцира својата независност, индивидуалност и почит кон соговорникот. За таа цел говорителот употребува разни средства: поформален јазик со конвенционални изрази за учтивост (*молам, благодарам, извинете, Вие*), поформални обраќања, лексички средства за ублажување и оградување на категоричните тврдења (*мислам, се чини, можеби, изгледа, малку, некако, би*), синтаксички конструкции за ублажување на наметнувањето (пасивни реченици во кои не се именува вршителот *Тука не се пишува* наместо активни *Не смеете да пишувате тука*; прашања *Можеш ли да ми помогнеш?*).

Во македонскиот јазик преовладува позитивната учтивост. Така, Нешковска (2014) забележува дека постојат разлики во перцепцијата на вредноста на општествениот параметар блискост кај македонските и кај англиските испитаници. При тоа, македонските испитаници покажале подготвеност за побрзо спуштање на нивото на формалност со недвосмислена цел да го намалат растојанието и да ја зголемат блискоста со своите соговорници. Дека во македонскиот јазик преовладува позитивната учтивост, покажува и истражувањето на извинувањето на Смичковска (2014) според кое македонските испитаници многу повеќе употребиле изрази за смирување на соговорникот, односно искажување грижа за заштита на позитивното лице на соговорникот. Тие повеќе ја истакнале ненамерноста на навредата и употребиле многу повеќе изрази на засраменост, што е карактеристично за културите со позитивна учтивост. Општо земено, говорните чинови на извинување во македонскиот јазик откриваат повеќе „работа на лицето“ за создавање топлина и лична ангажираност. Македонските испитаници покажале повеќе карактеристики на позитивната учтивост и во рамките на самото засилување, преку поголемиот број повторувања и комбинирање на изразите за извинување, како и со користење на извиците.



### 1.3 Општествен модел на учтивост

Колку и да има недостатоци, моделот на учтивост на Браун и Левинсон (Brown & Levinson 1987) и денес е највлијателен во прагматичките истражувања. Сепак некои лингвисти го критикуваат поради доминантно лингвистичкиот приод и претендирањето да се наметне како универзален (Eelen 2001; Spencer-Oatey 1996; Mills 2009; Bousfield 2008; Culpeper et al. 2017; Watts 2003; Haugh 2007; Arundale 2010).

Како негова алтернатива најчесто се наведува општествениот моделот на Ватс (Watts 2003). Ватс зборува за два вида учтивост: *(не)учтливост<sub>1</sub>* и *(не)учтливост<sub>2</sub>*. *(Не)учтливост<sub>1</sub>* се однесува на вообичаениот начин на опишување на нечие однесување: покажува почит, им помага на другите, го оддржува дадениот збор, им дава предност на другите. Тука влегуваат и начините на обраќање, конвенционалните изрази (*Благодарам; Извинете; Ве молам*), како и други јазични средства со кои се ублажуваат изразите. Некои луѓе сметаат дека учтиво однесување е она однесување кое е соодветно во општеството; други сметаат дека учтивноста е однесување на воспитаност или дека е знак на скромност. Но има и такви кои учтивото однесување го сметаат за негативно. Терминот *(не)учтливост<sub>2</sub>*, пак, е технички термин кој лингвистите го користат во своите теориски објаснувања.

Според Ватс (Watts 2003), учтивноста е *динамичен процес* подложен на постојана евалуација. Тој не зависи од употребените јазични структури туку од тоа дали учесниците во комуникацијата ги интерпретираат како учтиви или неучтиви. Во македонскиот јазик, на пример, исказите како *Благодарам* и *Пријатен ден*, обраќањата со *зосјодин/зосјоѓо*, обраќањата со *вие* наместо со *ми* се сметаат за учтиви додека *пцовките* се сметаат за неучтиви. Но за многу говорители, наведените учтиви средства се претерани и звучат неискрено. Токму заради тоа некои говорители брзо преминуваат од *вие* на *ми*. Од друга страна, во одредени средини во кои постои блискост меѓу учесниците во комуникацијата, *пцовките* се сосема прифатливи. Овие примери покажуваат дека во процесот на комуникација учесниците на извесен начин преговараат за учтивноста на исказите што ги користат.

Дали учесниците во комуникацискиот чин ќе сметаат дека еден исказ е учтив, неучтив или едноставно соодветен зависи од нивната проценка при утврдувањето на *односите во дадената комуникација* (Watts 2003; Locher & Watts 2008; Locher 2008). Односите меѓу учесниците во комуникацијата се определуваат врз основа на нивната моќ, блискоста и наметнувањето. Припадниците на заедницата ги прават овие проценки врз основа на нивното познавање на нормите и очекувањата во дадената ситуација.

## 2. Учтивост на дело: анализа на ТВ емисија

Како главни карактеристики на теоријата на учтивост на Браун и Левинсон (Brown & Levinson 1987) ги издвоивме позитивната и негативната учтивост, а на теоријата на Ватс (Watts 2003) ги издвоивме определувањето на односите меѓу учесниците во дадената комуникација, влијанието на претходното

искуство при определувањето на овие односи, динамичноста на учтивоста и нејзината подложност на евалуација. Во поглед на јазичното приспособување фокусот го ставивме врз приспособувањето на стилот на зборување во зависност од групата. Во продолжение ќе ги разгледаме овие карактеристики врз примерот на една телевизиска емисија која се одвива во живо и во која водителот разговара со гостите. Емисијата е наменета за млади луѓе (но не премлади). Стилот се движи од полуформален до неформален. Во анализата ќе обрнеме внимание на следните работи: како водителот ги дефинира односите со гостите, какви јазични средства користи за да го намали или да го зголеми растојанието, и како го приспособува своето однесување кон гостите и кон ситуацијата. За полесно спроведување на анализата, на гостите ќе им дадеме измислени имиња Марио (гостин 1, пејач), Маја (гостин 2, организатор) и Дарко (гостин 3, ветеринар).

Водителот користи службен стил за да ја најави и да ја одјави емисијата. Во текот на емисијата свесно се труди да го намали растојанието и да ја зголеми блискоста со очекуваната публика. Во текот на емисијата користи неформален стил за да се приближи кон групата кон чија припадност во моментот се стреми (публиката). Уште на самиот почеток на емисијата, водителот се стреми да воспостави блискост со публиката преку стратегии за намалување на растојанието:

- директно обраќање кон публиката: *Зайшоа ние се обидуваме барем ако нишишо друго да ви обезбедиме пријатно уживање. Се надевам дека како секојдневни наши телевизиски пријатели, дами и господа, момци и девојки, наши пријатели, ќе си бидете и понајаму со нашата шековна програма.*
- поврзување со публиката преку користење инклузивни форми: *Музички гостин поворно ќе си имаме, Ќе се појсетиме, Еве го и нашиот Марио заедно со целата тва негова банда, Поворно ќе ја видиме нашата Маја.*
- намалување на растојанието и зголемување на блискоста со користење на дативната заменска форма *си* (*ќе си бидете и понајаму во нашата програма, да си размениме енергии*); маркерот за заедничко знаење *нели* (*бидејќи сејак нели ова е студио во кое има бројни гостини*); секојдневни изрази: *Ете така; како да кажам; ако не се лажам.*
- вокабулар карактеристичен за гледачите на емисијата: *пријателчиња, фанови, момци и девојки, англизми.*
- засилувачи: *ајсолушно, сујер, сејак, неверојатно, прекрасно.*

### **Прејскавање на првиот гостин**

Водителот го претстави Марио сречно, како да се добри пријатели, употребувајќи ги горенаведените стратегии. Марио позитивно одговори на ова одговорајќи со следни стратегии за намалување на растојанието:

- повикување на заедничко знаење со маркерот *знаеш* (*Знаеш како велам јас. Им требаше ова на луѓето знаеш. Па знаеш секој сам треба да се снајде*)
- користење на интерперсонални дискурсни маркери (*Па најдовме ние како да го исполнуваме денот; Па за да се одржи духот, јас имам еден рецепт; Е како да ти кажам; Е па сега; А па и шоа е филозофија на живојот*)

- користење на дативната заменска форма *си* и маркерот на солидарност *бе* (*Си викаш а бе овој вирус знаеш се покажа дека не бира*)
- некои затврдени изрази: *Дај Боже; Да ти кажам.*

Одјавување на Марио

- (1) Водителот: *Ти благодарам што ни се вклучуваш од твојот дом. Еве претходно ти ќе си го најавиш својот. Како и да е ни недостигааш. Се надевам дека во скоро време ќе не посетеш.*

### **Претставување на гостинот**

Разговорот со Маја е со поголемо растојание отколку со Марио. Водителот се обидува да ја зголеми блискоста на повеќе начини: алудирање на постоење пријателство меѓу нив, давање комплимент (на кој Маја и не се возбужда премногу), употреба на дативната заменска форма *си*, како и со употреба на деминутивната форма на нејзиното име.

- (2) Водителот: *Еве претходно ја вклучуваме нашата Маја. Ја прашувам што правиш. „А да знаеш како карантински си уживам во мојот дом“. Чекам една психолошка прашање да ти најавиш. Морам да ти побалам јавно за рејтингот којшто ти го најавиш. Знаеш какви рејтинзи прави? Последниот пат ти ни вети ... што ќе ти најавиш чоко чоколадо. Кажи ти Маичка што точно ќе се случува утре.*

Во текот на разговорот, освен употребата на *нели* и неколку затврдени изрази, Маја не работи на намалување на растојанието и зголемување на блискоста со соговорникот. Таа останува во рамките на својата тема и дава исцрпни, информативни одговори. При одјавувањето на гостинката, водителот повторно применува стратегии за намалување на растојанието и зголемување на блискоста со употреба на дативното *си* и деминутивната форма на името.

- (3) Водителот: *Ти благодарам за гостувањето. Осигуран си во добро расположение. Така хоринкултурно уредувај си го дворот. Чекај не на една убава зозба следната седмица, а оваа сабота ќе посетиме уште еднаш во 21 часот на националниот сервис имаме можност да го следиме ова специјално уживање ... Маичка, бакнеж. И се слушаме, се гледаме. Осигуран си со добро здравје.*

### **Претставување на претходниот гостин**

Растојанието меѓу водителот и докторот е поголемо во споредба со претходните гости. Тие не се знаат од порано, докторот е постар, а има и повисок статус. Затоа водителот му се обраќа со *вие* и до крајот на емисијата не го намалува растојанието. И покрај тоа, на почетокот ја вметнува дативната форма *ми* за да ја зголеми блискоста (*Се надевам дека сите ми добри*). Воведниот разговор е кус и е во врска со професијата.

- (4) Водител: *Драго ми е што имаме вака прилика, Дарко, да се запознаеме со вас. Се надевам дека сите ми добри.*

Дарко: *Ти благодарам.*

Ниту докторот ниту водителот во текот на разговорот не се обидуваат да го намалат растојанието. Единствено кога го претставува докторот, водителот го

кажува целосното името на соговорникот и при претставувањето и при заблагодарувањето. Со тоа се зголемува растојанието и се подига формалноста на ситуацијата. Растојанието се зголемува и со употребата на именката *благодарносѝ* наместо глаголот. Можеби како резултат на тоа и докторот, кој на почетокот му се обрати на водителот со *ѝи*, на крајот се заблагодари со *вие* (*Ви благодарам и вам*).

(5) Водителот: *Дарко, благодарносѝ ѝѝо се вклучивѝе. Се слушаме наскоро. Се надевам дека ќе се видиме и ќе се зајознаеме наскоро во студио ѝак. Ќе ѓовориме и за друѓи ѝѝеми. Ви благодарам уѝѝе еднаш.*

Дарко: *Ви благодарам и вам. Поздрав.*

За разлика од почетокот на емисијата, кога водителот правеше напор да ја внесе публиката во емисијата и да го намали растојанието, при нејзиното одјавување тој беше љубезен, но дистанциран:

(6) Водителот: *Убав осѝаѝѝок од деноѝ ќе ви ѝосакам и на вас. Секако следеѝе ја нашаѝа ѝтелевизиска ѝроѓрама. А сеѓа ќе имаме ѝрилика еѝе ѝовѝорно да дознаеме ѝѝо е ново од Македонија, Балканѝи и свеѝоѝи. Следувааѝ новѝѝе весѝи ... Уѝре ќе ве ѝоканам да ѓо следеѝе новоѝо издание на нашаѝа емисија. До ѝоѓаѝ чао чао.*

Во текот на емисијата, водителот покажа вештина за користење на јазикот за дефинирање на односите со соговорниците. Општа карактеристика на неговото јазично однесување е намалување на растојанието и зголемување на блискоста со соговорниците. Дури и тогаш кога постои поголема моќ и поголемо хоризонтално растојание, тој се обидува да ги намали. Некои учесници целосно го прифаќаат предизвикот, некои го задржуваат растојанието.

Некои од јазичните средства наведени погоре може да бидат различно разбрани од соговорниците или гледачите. Исказот *Се надевам дека сѝе ми добри* беше употребен со цел да се намали растојанието меѓу говорителите. Другите припадници на заедницата може да проценат дека оваа употреба во ваков контекст не одговара, бидејќи може да сугерира извесно непочитување. Со оглед дека гостинот е постар и на повисока позиција, ваквата формулација не е сосема соодветна. Така, од средство за изразување на учтивост, таа станува средство за изразување неучтивост.

На сличен начин може да ги разгледуваме и исказите *Еве ѓо и нашиѝѝ Марио заедно со целаѝа ѝаа неѓова банда. Повѝорно ќе ја видиме нашаѝа Маја*. Можеби говорителот сакал да покаже почит нарекувајќи ги гостите *нашиѝѝ* и *нашаѝа*, можеби сакал да изрази блискост и заедничка припадност, но за гледачите тоа може да изгледа претерано и исилено.

### 3. Заклучок

Во оваа статија ја објаснивме учтивоста како социокултурен феномен и ги изложивме највлијателните теории за учтивоста. Го дефиниравме поимот „лице“ и ја разјаснивме разликата меѓу позитивната и негативната учтивост. Покажавме како учтивоста влијае врз изборот на јазичните средства, но и како јазичните средства може да доведат до промена на ситуацијата. Ја илустриравме и функцијата на јазичните средства при јазичното приспособување. На крај,

понудивме анализа на една телевизиска емисија во која ги определивме односите меѓу учесниците во дадената комуникација и покажавме како говорителот ја приспособува учтивоста во зависност од соговорникот.

Анализата на јазикот на водителот ги потврди претпоставките дека јазикот е поврзан со групната припадност на говорителот и дека во комуникацијата говорителите го приспособуваат своето зборување во согласност со ситуацијата. Таа исто така покажа дека во македонскиот јазик провладува позитивна учтивост, што се гледа од тенденцијата на водителот за поврзување со групата преку намалување на растојанието, употребата на деминутивни имиња, користење на интерперсонални дискурсни маркери и сл.

### Литература

- Нешковска, С. 2014: „Заблагодарување“, во М. Кусевска, З. Трајкова, С. Нешковска, Ф. Смичковска, *Говорни чиновни: барање, заблагодарување, извинување, приговарање во англискиот и во македонскиот јазик*, Академски печат, Скопје, 135-194.
- Смичковска, Ф. 2014: „Извинување“, во М. Кусевска, З. Трајкова, С. Нешковска, Ф. Смичковска, *Говорни чиновни: барање, заблагодарување, извинување, приговарање*, Академски печат, Скопје, 195-268.
- Arundale, R. B. 2010: „Constituting face in conversation: Face, facework, and interactional achievement“, *Journal of Pragmatics* 42 (8), 2078-2105.
- Bousfield, D. 2008: *Impoliteness in Interaction*, John Benjamins, Amsterdam.
- Brown, P., Levinson, S. 1987: *Politeness, Some universals in language usage*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Culpeper, J., Haugh, M., Kádár, D. Z. 2017: *The Palgrave Handbook of Linguistic (Im)politeness*, Palgrave Macmillan, London.
- Edwards, J. 2009: *Language and Identity, An Introduction*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Eelen, G. 2001: *A critique of politeness theories*, St. Jerome Publishing Manchester, UK, Northampton MA.
- Goffman, E. 1967: “On face-work: an analysis of ritual elements in social interaction”, во E. Goffman, *Interactional Ritual: Essays on face-to-face behaviour*, Penguin Books, New York.
- Haugh, M. 2007: „The discursive challenge to politeness theory: an interactional alternative“, *Journal of Politeness Research* 3 (2), 295-317.
- Locher, M. A. 2008: „Relational work, politeness and identity construction“, во G. Antos, E. Ventola, T. Weber, *Handbooks of Applied Linguistics, Volume 2: Interpersonal Communication*, Mouton de Gruyter, Berlin/New York, 509–540.
- Locher, M. A., Watts, R. J. 2008: „Relational work and impoliteness: Negotiating norms of linguistic behaviour“, во D. Bousfield, M. A. Locher, *Impoliteness in languages, Studies on its interplay with power in theory and practice*, Mouton de Gruyter, Berlin/New York, 77-100.

- Mills, S. 2009: „Impoliteness in cultural context“, *Journal of Pragmatics* 41, 1047-1060.
- Spencer-Oatey, H. 1996: „Reconsidering power and distance“, *Journal of Pragmatics* 26, 1-24.
- Watts, R. J. 2003: *Politeness*, Cambridge University Press, Cambridge.

### Summary

In this chapter, we defined politeness as a sociocultural phenomenon and presented the most influential theories of politeness. We discussed the notion of face and clarified the difference between positive and negative politeness. We have shown how politeness affects the choice of language means, and also how language means can change the situation. We also illustrated the functions of linguistic means in language accommodation. Finally, we analyzed a television show in which we defined the relationship between the participants in the given communication and showed how speakers adjust politeness in relation to the interlocutor. The analysis of the host's language confirmed the assumptions that language is related to the group affiliation of the speakers and that in communication the speakers accommodate their speech according to the situation. The analysis also demonstrates that positive politeness prevails in the Macedonian language, which can be seen from the tendency of the host to connect with the group by reducing the distance, using diminutive names, interpersonal discourse markers as well as some other means.